

Hörselskadades distrikt
i Stockholms län

HÖRSELSKADADES UPPLEVELSER AV ARBETSLIVET I STOCKHOLMS LÄN

Enkätstudie våren 2020

Av Matilda Ginell för Hörselskadades distrikt i Stockholms län

Hörselskadades upplevelser av arbetslivet i Stockholms län

Inledning

Hörselskadades distrikt i Stockholms län har utfört en enkätundersökning med målet att samla in information om hur personer med hörselskada i Stockholms län upplever arbetslivet. I den här rapporten presenteras resultatet från den genomförda undersökningen. Syftet med undersökningen har varit att informationen ska kunna användas i distriktskansliets fortsatta arbete med arbetslivsfrågor.

Resultatet av den enkätundersökning som Hörselskadades distrikt i Stockholms län har genomfört visar att de flesta av respondenterna upplever bemötandet på sin arbetsplats som bra samt att många har anpassningar i form av hörseltekniska hjälpmedel. Dock finns det fortfarande aspekter av arbetet som av personer med hörselskada uppfattas som utmaningar. Till stor del är det kommunikation och ljudmiljön som är utmanande. Detta är också något som tas upp i den forskning som presenteras under nästa rubrik. Vad resultatet i denna rapport också visar tecken på är att försök att undvika den typ av utmaningar eller hinder som kommunikation och ljudmiljö kan utgöra även påverkar vilka yrkesval personer med hörselskada gör.

Av de 59 personer som svarat på enkätundersökningen är det totalt 13 som har upplevt att de någon gång utsatts för diskriminering på sin arbetsplats på grund av sin hörselskada. Deltagarna tillfrågades också om de har upplevt att de någon gång diskriminerats på grund av något annat än hörselskadan, vilket 7 av 58 svarade ja på. Förutom hörselskada (funktionsnedsättning) så var kön den vanligaste diskrimineringsgrunden.

Drygt två tredjedelar av de svarande är med i ett fackförbund. Det vanligaste skälet som uppgetts till att man inte är med i ett fackförbund är att det uppfattas som dyrt, att det anses ge för lite tillbaka i förhållande till kostnaden. I den sista delen av undersökningen

tillfrågades deltagarna om distansarbete, då i första hand till följd av covid-19 (Coronaviruset). Majoriteten upplever att distansarbete fungerar bra. Samtidigt är det dock runt en tredjedel av de svarande som uppger att de har möten på distans som upplever att mötena bara delvis eller inte alls är tillgängliga för dem.

Forskning

I det här avsnittet ges en kort bakgrund av forskning som gjorts om hörselskadades erfarenheter i arbetslivet. Vi kan se att det i slutsatserna i denna forskning finns gemensamma nämnare med resultatet av enkätundersökningen, som redovisas i denna rapport. Dessa gemensamma nämnare berör främst de utmaningar som utgörs av kommunikationen och ljudmiljön på arbetsplatsen.

Håkan Hua (2014) drar i sin undersökning slutsatsen om att de fördomar som finns gentemot hörselskadade i arbetslivet är inte legitima. Som att anställda med en lätt till måttlig hörselskada inte presterade sämre i visuella eller kognitiva uppgifter än sina normalhörande jämlingar. Dock gör närvaron av ljud att de med hörselskada upplever en större ansträngning. Även Ann-Christine Gullacksens forskning (1993) visar på en större ansträngning hos personer med hörselskada i arbetslivet. Gullacksen tar även upp att personer med hörselskada gör ett dubbelarbete. Dubbelarbetet sker till följd av att hörselskadade i sitt arbete möter hinder såsom möten och samtalssituationer eller hinder i form av egna krav t.ex. att man ska uppfatta allt som sägs eller dölja sin hörselskada. Dessa hinder kan minskas genom att göra en insats i form av att förbereda och planera och genom att handla hörselkompenserande genom t.ex. läppavläsning eller ökad uppmärksamhet. Vad som kan uppfattas som hinder för en person med hörselskada är inte alltid tydligt för omgivningen, även om de har vetskap om hörselskadan.

Som Gullacksen (1993) också uttrycker så får det konsekvenser att behöva överkomma dessa hinder, det tar energi. Nya hinder tar mer energi än bekanta hinder, där personen med hörselskadan har lärt sig hur situationen kan hanteras. Hua (2014) skriver att de

anställda som hade en hörselskada hade sämre fysisk hälsostatus än jämlika normalhörande och majoriteten av de med hörselskada upplevde en fysisk trötthet/utmattning efter jobbet. Även om Gullacksens forskning gjordes år 1993 visar resultatet av den undersökning som Hörselskadades distrikt nu genomfört att situationen för hörselskadade i arbetslivet inte förbättrats. Detta framgår bland annat då respondenterna beskriver olika strategier för hur de hanterar ljudmiljön på arbetsplatserna för att orka med arbetsdagen.

En undersökning som Bjarnason (2011) gjort kring hörselskador och arbetshjälpmedel visar på att arbetshjälpmedel kan vara till stor hjälp även för personer med lätta hörselskador. Hörseltekniska hjälpmedel uppges även kunna hjälpa till att synliggöra och konkretisera den osynliga hörselskadan och skapa möjligheter att prata kring den. Att en hörselskada, som Bjarnason tar upp, är just osynlig och att det får negativa konsekvenser ser vi också i enkätundersökningen. När en del av de svarande beskriver bemötandet på arbetsplatsen så skriver de att kollegorna glömmar bort hörselskadan och att de därför ofta måste påminna om den.

Samtidigt som hörseltekniska hjälpmedel kan vara till stor hjälp för många menar Hua (2014) på att det finns ett behov utöver hörhjälpmedel, så som att lära individer kommunikationsstrategier och att informera berörda parter om vilka konsekvenser som en hörselskada kan få. Som Gullacksen (1993) också är inne på så räcker det inte att tala om att hörselskadan finns utan man behöver även förklara vilka konsekvenser den får (vilka hinder som upplevs) eftersom det inte alltid är uppenbart för en normalhörande. Dock ser vi som sagt både i Bjarnasons (2011) resultat och enkätundersökningen att det inte alltid ger en fullgod långvarig effekt att informera om en hörselskada eftersom den lätt glöms bort när den inte syns.

Enkätundersökningen

Hörskadades distrikt i Stockholms län har genomfört enkätundersökningen i syfte att få en bild av hur personer med hörselskada upplever arbetslivet. Undersökningen bestod av en online-baserad enkät. Länken till enkäten fanns tillgänglig via hemsidan, skickades ut till medlemmar genom ett digitalt nyhetsbrev och delades i distriktets kanaler på sociala medier. Enkäten innehöll en blandning av kryssfrågor och frågor med svar i form av fritext. Det totala antalet frågor var 32. Frågorna behandlar bland annat hörseltekniska hjälpmedel och tolkning, yrkesval, bemötande på arbetsplatsen, anpassning och tillgänglighet, fackförbund, diskriminering samt distansarbete till följd av covid-19 (Coronaviruset). Enkäten var öppen från den 16:e till den 30:e april 2020.

Deltagarna

De som deltagit i undersökningen har en hörselskada samt bor och/eller arbetar inom Stockholms län. Antal deltagare var 59 (efter att tre ofullständiga svar tagits bort). Medelvärdet på deltagarnas ålder är 47 (46,8) och medianen är 50 år. Variationsbredden på åldern är 51 år. Straxt över hälften av deltagarna (33) bor i Stockholms kommun och drygt hälften (32) arbetar i Stockholms kommun. Resterande deltagares boenden och arbeten är spridda i andra kommuner inom Stockholms län.

Hörskada och funktionsnedsättning

Samtliga svarande har en hörselskada vilket gör att de är kvalificerade att delta i enkäten. Typ och grad av hörselskada varierar. Av de 59 deltagarna använder 16 teckenspråk och 3 använder tecken som stöd. På frågan "vilka hörhjälpmedel använder du?" kunde man välja flera alternativ. Av de 59 deltagarna använder 37 hörapparat, 14 implantat (t.ex. cochleaimplantat [CI] eller BAHA) och 9 deltagare svarade att de inte använder hörhjälpmedel. Nio deltagare har kryssat för att de använder annat hörhjälpmedel och har då själva fått ange vilken typ av hörhjälpmedel de använder. Flera av deltagarna anger att

de använder konferens-/möteshjälpmedel, mikrofoner och streamer. Även bildtelefoni, vibrationsklocka och visuellt brandlarm nämndes.

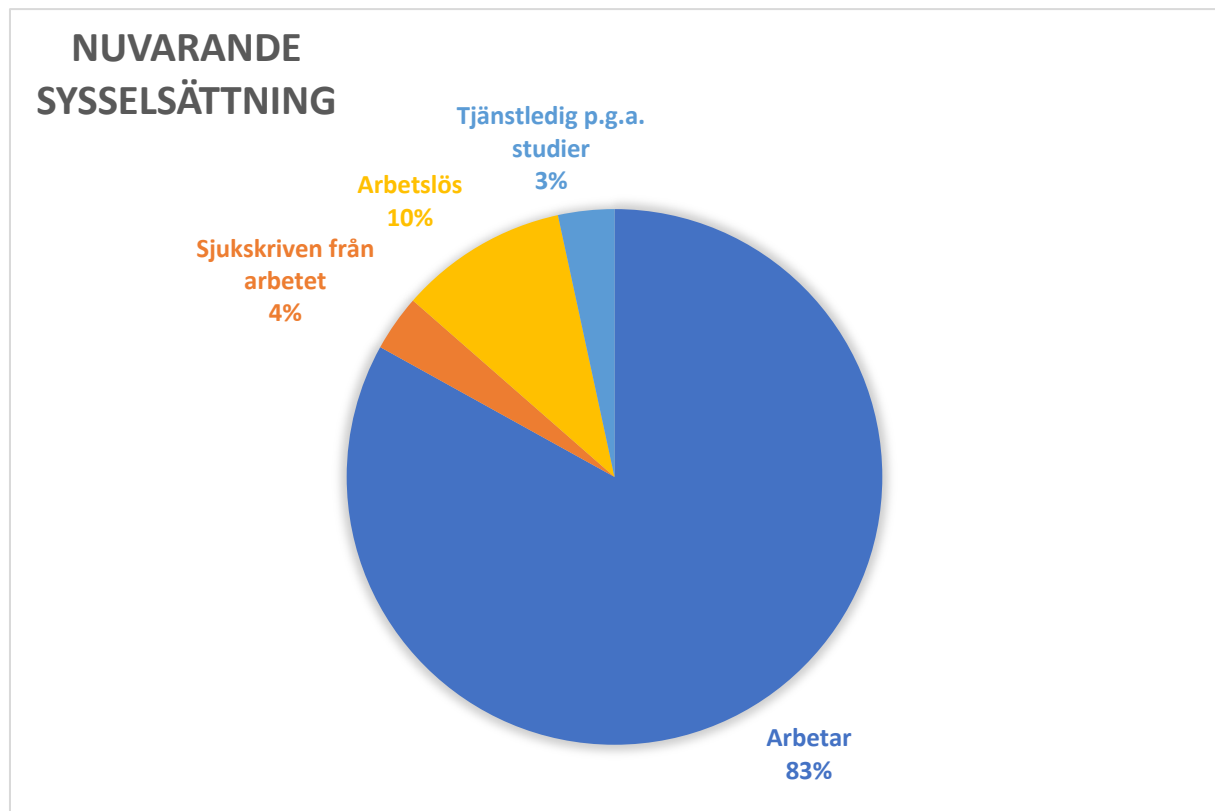
I enkäten ställdes frågan *"har du en annan funktionsnedsättning utöver hörselskada som gör att du behöver anpassa ditt arbete?"*, på denna fråga var det 8 av 59 som svarade ja.

Sysselsättning

Majoriteten av de som har svarat på enkäten har arbete som nuvarande sysselsättning.

Ingen distinktion har gjorts mellan heltids- eller deltidsarbete.

Nuvarande sysselsättning	Antal
Arbetar	49
Sjukskriven från arbetet	2
Sjukskriven	0
Arbetslös	6
Tjänstledig p.g.a. studier	2
Föräldraledig från arbetet	0

Yrkestitlar

De personer som deltagit i enkäten arbetar på olika typer av arbetsplatser. De arbetar till exempel inom hälso- och sjukvården, skolan, byggbranschen, restaurangbranschen eller med administration, samordning, kommunikation, media, projektledning, ekonomi etc.

Drygt en tredjedel (21 av 58) av deltagarna uppger att hörselskadan har påverkat deras val av yrke. Det mest frekventa svaret på frågan om hur hörselskadan har påverkat valet av yrke handlar om kommunikation. Flera personer uppger att de vill undvika vissa typer av kommunikation, till exempel genom att ha ett självständigt yrke eller genom att inte ha många möten, inte vara beroende av att prata i telefon eller undvika internationella möten. Tre av de svarande har sökt sig till eller önskar arbeta på arbetsplatser som är

delvis eller helt teckenspråkiga. Ljudmiljön är en annan del som påverkat flera av de svarandes val av yrke. Arbeten i bullrig miljö är något man vill undvika eller tvingas byta från på grund av påfrestningen. En person har behövt sluta arbeta på förskola till följd av buller. Andra uttrycker att de behöver en tyst arbetsplats eller ett flexibelt arbete med lugna stunder.

En person har skrivit *"Jag hade kanske kunnat välja ett yrke som är mer oberoende av en hörselnedsättning eller bullrigare miljö."* Andra personer nämner specifika yrken som de på grund av sin hörselskada har valt bort; barnmorska, skådespelare och pilot. För en annan person har det inte påverkat valet av yrke men däremot inriktningen, en jurist som valt bort att bli åklagare.

En del personer har valt sitt yrke och/eller arbete utifrån förutsättningarna på arbetsplatsen:

- *"Måste arbeta med ett tyst yrke där jag har möjlighet att arbeta utan att kommunicera."*
- *"Jag har i efterhand insett att jag genom åren ständigt valt både sysselsättning och arbetssätt utifrån vad jag klarat utifrån behovet av flexibilitet, vila, lugna stunder etc."*
- *"Söker ofta arbetsplatser som är tvåspråkiga så jag kan växla mellan tal och teckenspråk. Ger också en avlastning i hörseln genom att jag inte hela tiden behöver anstränga mig"*

Andra kommenterar ett tidigare yrke de haft:

- *"Har tidigare jobbat inom intensivvård för barn. Behövde anstränga mig hårt för att höra alla larm."*
- *"Jag började som nyhetsjournalist men har med åren bytt till kulturredaktör och kommunikatör i ideella organisationer. Nyhetsjournalistiken är för snabb och stressig för att det ska fungera med dålig hörsel."*

Arbetsplatsen

De flesta svaren på frågan om hur bemötandet upplevs på arbetsplatsen kan tolkas som positiva. Bemötandet beskrivs helt enkelt som bra och/eller beskrivs med ord som respekt, hänsyn och förståelse. En handfull personer upplever ett negativt bemötande på sin arbetsplats. De vittnar om okunskap bland kollegorna och att kollegorna inte bryr sig. Dock visar svaren att det inte är så enkelt som att bemötandet på arbetsplatsen antingen är bra eller dåligt. En del av de personer som i helhet upplever att bemötandet är bra menar samtidigt att det finns en okunskap om hörselskada(de) och att man flera gånger måste påminna kollegor för att de glömmer bort.

Majoriteten av de svarande, 56 av 59 har berättat för sina kollegor att de har en hörselskada. Några återkommande anledningar till att berätta om hörselskadan för kollegorna är att det underlättar kommunikationen, det ger kollegorna en möjlighet att anpassa sig och det förebygger missförstånd. Fem personer skriver att man genom att berätta om sin hörselskada kan undvika att ses som dum eller nonchalant. Då har kollegorna förståelse när det händer att man missar information, inte hänger med och/eller när man inte svarar på något man inte har hört.

De som inte har berättat för sina kollegor om sin hörselskada har angett som skäl att det tar ett tag att vänja sig vid att höra dåligt och att man inte alltid vill berätta, att man tycker att det är jobbigt/pinsamt och att man inte tycker att det påverkar. Man vill inte att bemötandet ska förändras och att ens förmåga att klara uppgifter ska bli ifrågasatt.

- *"Inte gjort det [berättat för kollegorna om hörselskadan] förut i samma utsträckning men i och med min rehabilitering har jag tagit mig modet"*

Enkäten visar att arbetsplatserna är olika anpassade för personer med hörselskada. På frågan *"på vilket sätt är din arbetsplats anpassad för din hörselskada och eventuella andra funktionsnedsättningar?"* har 19 av totalt 55 personer har svarat att arbetsplatsen inte är

anpassad. Av dessa 19 är det en som har ett eget rum och en som inte anser sig behöva några Anpassningar.

Av de personer som har Anpassningar har många svarat att dessa består av hörseltekniska hjälpmedel, vissa använder hjälpmedlen enskilt medan andra även har hjälpmedel för möten. Sex personer har svarat att det finns Anpassning i form av hörslingor, sju anger bra ljudmiljö, fyra har separat telefonrum på arbetsplatsen och sju svarar att de har eget rum. Andra Anpassningar som nämns är dämpande skärmar, Ipad, varseblivning för dörr och telefon, tolk, bildtelefoni, headset och möjligheten att välja en avskild plats att arbeta på.

Tolkning

Används tolk på din arbetsplats, t.ex. vid större möten?	Antal
Ja, skrivtolk	1
Ja, teckenspråkstolk	12
Ja, skrivtolk/teckenspråkstolk	1
Nej	41
Annat	2
Totalt antal svar:	57

På de flesta arbetsplatser där tolk används sker det vid möten. Det varierar om tolkningen används på samtliga möten, större möten eller endast viktiga möten. I övrigt används tolk på enstaka arbetsplatser även vid kurser och föreläsningar. En person har svarat att tolk används flera gånger i veckan och en annan använder tolk vid kontakt med klienter. Av 58 svarande har totalt 10 använt någon form av tolkning på distans. Det är ungefär lika vanligt att använda skriv- respektive teckenspråkstolk på distans.

Har du använt tolkning på distans?	Antal
Ja, skrivtolk	4
Ja, teckenspråkstolk	5
Ja skrivtolk/teckenspråkstolk	1
Nej	48
Totalt antal svar	58

Diskriminering

13 av 59 svarande har någon gång upplevt att de utsatts för diskriminering på sin arbetsplats på grund av sin hörselskada. Av de som utsatts för diskriminering på grund av sin hörselskada har fyra inte vidtagit några åtgärder, tre personer har tagit upp det med chefen, två har kontaktat facket, tre har samtalat med berörda och en har kontaktat företagshälsovården. En av de svarade har inte upplevt diskriminering på själva arbetsplatsen utan vid jobbsökande.

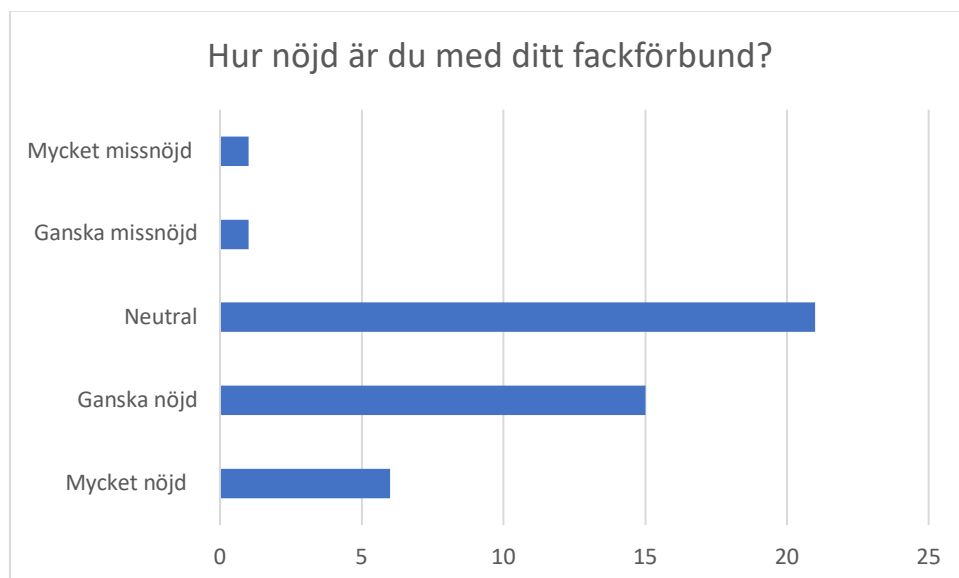
7 av 58 svarande har någon gång upplevt att de utsatts för diskriminering på sin arbetsplats på grund av något annat än sin hörselskada. På frågan om vilken diskrimineringsgrunden var har 4 av 7 svarat kön, andra som nämns är ålder och etnicitet. En av de som upplever att de utsatts för diskriminering har pratat med chefen och en upplever att hen inte har fått något stöd. De andra har inte själva vidtagit några åtgärder.

Fackförbund

Av de 59 personer som svarat på enkäten så är drygt två tredjedelar medlemmar i ett fackförbund. 44 av 59 uppger att de är medlem i ett fackförbund. De som inte är med i ett fackförbund har uppgett olika anledningar. Fem personer anser att det kostar mycket och upplever att de inte får något/tillräckligt tillbaka. Tre personer anger att anledningen är att de har eget företag. Två personer har gått ur facket i samband med att de bytt jobb. Andra anledningar är att det inte anses nödvändigt, att en inte har fast anställning, eller

att det är en protest mot något specifikt avtal som facket har ingått. En del av de som inte är med i ett fackförbund uppger i sin motivering att de är med i A-kassan.

De personer som är medlemmar i ett fackförbund är med i dessa fackförbund:
Akademikerförbundet SSR, Akavia, DIK, Hotell- och restaurangfacket, IF Metall, Journalistförbundet, Kommunal, Ledarna, Lärarförbundet, Lärarnas riksförbund, Naturvetarna, SACO, Svenska Elektrikerförbundet, Svenska Transportarbetareförbundet, Sveriges Ingenjörer, Sveriges Psykologförbund, Unionen, Vision, Vårdförbundet.

Totalt 44 svarande.

Totalt har 31 personer svarat på frågan *"Har du haft kontakt med din lokala fackavdelning? Om ja, vilken typ av kontakt?"* av dessa så har 19 personer haft kontakt med sin lokala fackavdelning. Kontakten med facket har berört olika typer av frågor som juridisk rådgivning, förändring på arbetsplatsen så som nya lokaler eller omorganisering, kurser, luncher, förtroendevalda, arbetsmiljö, arbetstid, diskriminering, utbrändhet och uppsägning.

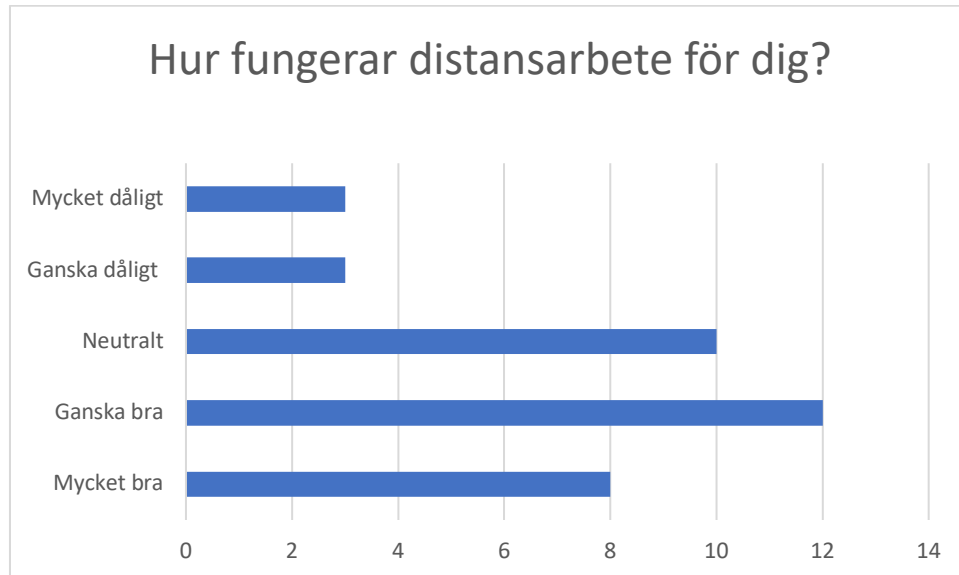
Distansarbete p.g.a. covid-19 (Coronaviruset)

Som en följd av spridningen av covid-19 (Coronaviruset) är det många som just nu arbetar hemifrån. 26 av 58 svarande har uppgett att de arbetar på distans p.g.a. av covid-19. I enkäten ställdes tre följdfrågor om distansarbete, dessa frågor har besvarats av fler än de som arbetar på distans just till följd av covid-19. Vi har valt att redovisa samtliga svar om distansarbete.

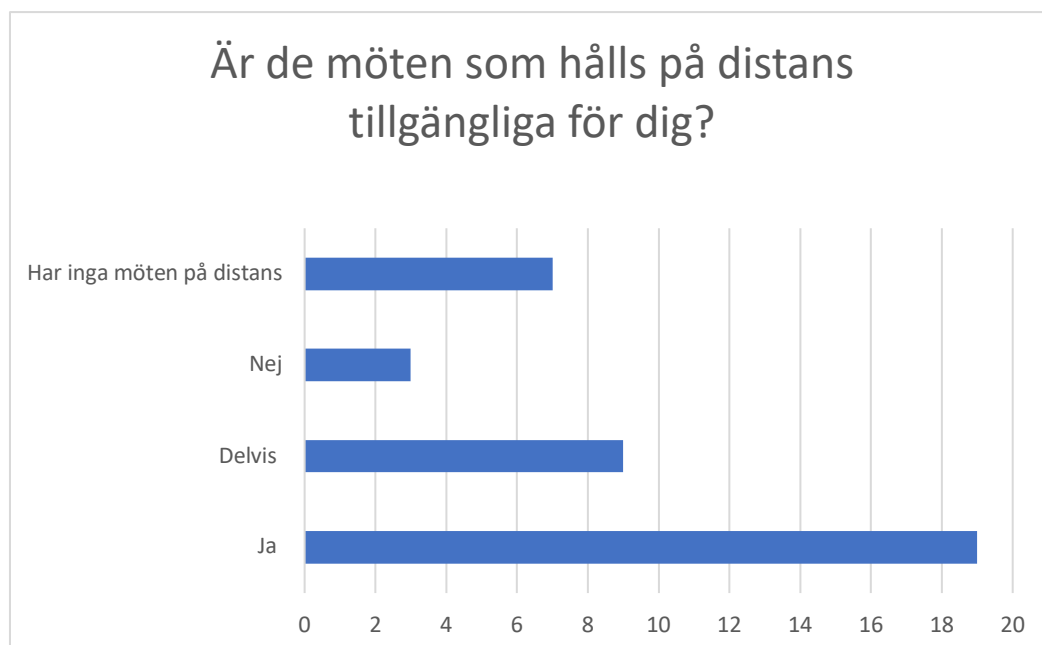
För majoriteten av de svarade fungerar distansarbete bra. Dock har endast knappt två tredjedelar (19 av 31) av de som har möten på distans uppgett att mötena är helt tillgängliga för dem. För nio personer är mötena delvis tillgängliga och tre personer har svarat att mötena inte är tillgängliga för dem.

Deltagarna fick beskriva vilka svårigheter och/eller positiva erfarenheter de har av distansarbete. Totalt svarade 29 personer. En del av svaren är inte relaterade till personernas hörselskador, utan handlar om att man saknar kollegorna, har sämre ergonomi hemma än på kontoret och att man har svårare att behålla koncentrationen och/eller motivationen. De svar som är relaterade till personers hörselskada behandlar kommunikation och ljudmiljö.

Vid distansmöten uppstår det problem såsom dålig internetuppkoppling, att man inte ser personen man pratar med och därmed saknar möjlighet till avläsning, att personer använder dåliga mikrofoner eller att personer sitter i bullrig miljö. Att ha möte med grupper är generellt svårare än möten med enskilda personer och en del upplever att det pratas i mun på varandra under distansmöten, medan andra upplever att turordningen blir bättre vid distansmöten än vid fysiska möten. Ljudkvalitén vid distansmöten är något som försvårar för en del, medan det förenklar för andra då de själva kan kontrollera volymen. Tolk kan vara med även vid distansmöten och kommunikation via text fungerar bra för de som använder det. En person har också uppgett att hemmiljön är tystare än arbetsplatsen.

Totalt 36 svarande.

Totalt 38 svarande.

Sammanfattning

Målet med den här rapporten har varit att skapa en bild av hur personer med hörselskada som är yrkesverksamma i Stockholms län upplever arbetslivet. Undersökningen utgjordes av en onlineenkät och den genomfördes i april 2020. Undersökningen har berört ämnena bemötande, anpassning och tillgänglighet på arbetsplatsen, hörseltekniska hjälpmedel, tolkning, fackförbund, diskriminering och distansarbete (främst till följd av covid-19). Samtliga av undersökningens deltagare arbetar eller bor i Stockholms län och har någon typ av hörselskada.

Det vi kan säga om personer med hörselskadas upplevelser på arbetsplatser i Stockholms län, är att de flesta av deltagarna upplever att bemötandet på arbetsplatsen är bra och att många använder hörseltekniska hjälpmedel. Samtidigt finns det behov och utrymme för förbättring. Detta resultat stämmer överens men den forskning som presenterats i början av rapporten. Håkan Hua (2014) har i sin undersökning kommit fram till att personer med hörselskada inte presterar sämre än jämlika normalhörande på kognitiva eller visuella uppgifter. Dock bidrar närvaron av ljud till att personer med hörselskada upplever en större ansträngning. Ann-Christine Gullacksen (1993) menar på att personer med hörselskada utför ett dubbelarbete, eftersom de i sitt arbete även måste överkomma hinder så som den närvaro av ljud som Hua (2014) beskriver. Både Hua (2014) och Gullacksen (1993) är överens om att den extra ansträngning som en hörselskada innebär resulterar i en fysisk utmattning.

Vad gäller bemötandet på arbetsplatsen så bekräftar ett antal deltagare att finns det en okunskap bland kollegorna gällande hörselskada(de) även om bemötandet är bra. Att ha berättat för kollegorna om sin hörselskada leder inte heller alltid till en önskad långvarig förändring eftersom kollegorna efter ett tag glömmer bort. Det är också så att 13 av 59 svarande någon gång har upplevt att de diskriminerats på sin arbetsplats på grund av sin hörselskada.

Hur pass anpassade deltagarnas arbetsplatser är varierar och vilka anpassningar som är nödvändiga är också individuellt. 19 av 59 personer har svarat att deras arbetsplats inte är anpassad efter deras hörselskada. Av de deltagare som uppgett att de har anpassningar så använder många hörseltekniska hjälpmedel, det är den vanligaste formen av anpassning. Några av deltagarna har hörslinga, eget rum, separat telefonrum eller uppger att ljudmiljön är bra. Anpassningar som gör ljudmiljön bättre eller underlättar kommunikationen kan vi se har betydelse. Detta eftersom kommunikation och ljudmiljö också är de två vanligaste faktorerna som påverkat deltagarnas yrkesval. 21 av 58 svarande har uppgett att deras hörselskada har påverkat deras val av yrke.

Två tredjedelar av deltagarna är medlemmar i ett fackförbund, de flesta ställer sig neutrala eller positiva till sitt fackförbund. En av de anledningar som uppgetts som skäl till att man inte är medlem i ett fackförbund är att det anses vara dyrt.

Den sista delen av undersökningen har behandlat arbete på distans, främst till följd av covid-19. Majoriteten av de svarande upplever att distansarbete fungerar bra för dem. Dock uppger cirka en tredjedel av de som svarat att de har möten på distans att distansmötena bara är delvis eller inte alls tillgängliga för dem, vilket kan uppfattas som motsägelsefullt.

Utifrån de upplevelser av arbetslivet som redovisats i den här rapporten kan vi konstatera att de största behoven av förbättring för personer med hörselskada finns inom områdena, kommunikation, ljudmiljö samt kunskap om hörselskador och dess konsekvenser. Denna rapport har fokuserat på hörselskadades övergripande upplevelser på arbetsplatser. Det betyder att det i framtiden kan bli aktuellt att närmare undersöka upplevelser om specifikt kommunikation eller ljudmiljö där vi ser ett behov av förbättringsarbete. Denna rapport har inte behandlat processen av att söka arbete vilket också utgör en viktig del av arbetslivet. Rapporten utgör en grund för ett fortsatt arbete inom arbetslivsfrågor hos Hörselskadades distrikt i Stockholms län.

Referenser:

Bjarnason, Sif. 2011. *Jobbet är kommunikation – Om användning av arbetshjälpmedel för personer med hörselnedsättning*. Örebro universitet

www.diva-portal.org/smash/get/diva2:467235/FULLTEXT01.pdf

Gullacksen, Ann-Christine. 1993. *Hörselskadade i arbetslivet – ett stress/kontrollperspektiv*. Malmö universitet.

<http://muep.mau.se/handle/2043/21695>

Hua, Håkan. 2014. *Employees with Aided Hearing Impairment: An Interdisciplinary Perspective*. Linköpings universitet

www.diva-portal.org/smash/get/diva2:744999/FULLTEXT02.pdf